

MATEMATIKAI KOMPETENCIATERÜLET „B”

Magyar nyelv

5. évfolyam

TANULÓI MUNKAFÜZET

KÉSZÍTETTÉK: Álmosné Fehér Marianna
Baldaváriné Juhász Éva

A kiadvány KHF/1746-4/2009. engedélyszámon 2009.03.23. időponttól
tankönyvi engedélyt kapott
Educatio Kht. Kompetenciafejlesztő oktatási program kerettanterv

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési terv Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült, a sulinova oktatási programcsomag részeként létrejött tanulói információhordozó. A kiadvány sikeres használatához szükséges a teljes oktatási programcsomag ismerete és használata. A teljes programcsomag elérhető: www.educatio.hu címen.

Fejlesztési programvezető: Pálfalvi Józsefné dr.

Szakmai tanácsadók: Fábián Mária, dr. Molnár Éva, dr. Vidákovich Tibor

Szakmai lektorok: dr. Berkéné dr. Sajti Ilona, dr. Molnár Edit Katalin

Grafika: V. Molnár Júlia

Felelős szerkesztő: Teszár Edit

H-BMAT0501

©

Szerzők:

Álmosné Fehér Marianna
Baldaváriné Juhász Éva

Educatio Kht. 2008.

Tömeg: 180 gramm
Terjedelem: 8,92 (A/5 ív)

A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban közreműködő szakértők:
Tantárgy-pedagógiai szakértő: dr. Meláth Ferencné
Tudományos szakmai szakértő: dr. Szabó Attiláné
Technológiai szakértő: Kempfner Zsófia

TARTALOM

1. MODUL: A magánhangzók és a magánhangzótörvények.....	7
2. MODUL: A mássalhangzók és a mássalhangzótörvények.....	17
3. MODUL: Az állandósult szókapcsolatok.....	29
4. MODUL: Az elválasztás	43
5. MODUL: A helyesírás alapelvei	53

1. MODUL

A MAGÁNhangzók És a Magánhangzó- Törvények

A magánhangzók és a magánhangzótörvények

A magyar nyelv hangjait két nagy csoportra oszthatjuk a hangképző szervek működése alapján: magánhangzóra és mássalhangzóra.

A magánhangzó képzésekor a hangszalagok megrezegnek, a levegő akadály nélkül távozik a szájüregből. Tiszta zöngé keletkezik. A köznyelvben 14 magánhangzót különböztetünk meg.

A **magyar magánhangzókat** az ajak működésétől, a kiejtés időtartamától, a nyelv vízszintes és függőleges mozgásától függően **csoportosíthatjuk**:

a) Az ajak működése szerint: ➤ ajakréses ➤ ajakkerekítéses b) A kiejtés időtartama szerint: ➤ rövid ➤ hosszú	c) A nyelv vízszintes mozgása szerint: ➤ magas (elöl képzett) ➤ mély (hátról képzett) d) A nyelv függőleges mozgása szerint: ➤ alsó nyelvállású ➤ középső nyelvállású ➤ felső nyelvállású

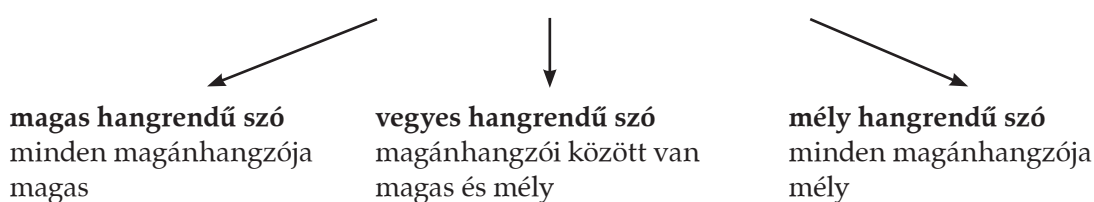
A nyelv függőleges mozgása szerint	A nyelv vízszintes mozgása szerint			
	mély		magas	
	ajakréses	ajakkerekítéses	ajakréses	ajakkerekítéses
felső nyelvállású		u, ú	i, í	ü, ú
középső nyelvállású		o, ó	é	ö, ő
alsó nyelvállású	á	a	e	

A folyamatos beszédben a hangokat nem elszigetelten halljuk. Az egymás mellé kerülő hangok különböző módon befolyásolják egymást.

A magánhangzók egymásra hatásának **törvényszerűségei**:

- **A hangrend törvénye:** a magas és a mély magánhangzók szabályos rendeződése.

A HANGREND TÖRVÉNYE SZERINT A SZÓ LEHET:

Az eredeti és egyszerű szavainkban csak magas vagy csak mély magánhangzók fordulnak elő, azaz magas vagy mély hangrendűek. A vegyes hangrendű szavak magánhangzóik között szerepel valamilyen mély magánhangzó és a magasak közül az e vagy az é, ill. az i vagy az í.

A hangrend törvénye az idegen és az összetett szavakra nem vonatkozik.

- **Az illeszkedés törvénye:** a hangrend kiterjedése a toldaléokra. Esetei:

1. EGYSÉG

1. FELADAT

Egészítsd ki a táblázatot, és sorold be az alábbi hangokat a táblázat megfelelő sorába!

a á e é i í o ó ö ő u ú ü ű

A nyelv vízszintes mozgása szerint	A kiejtés időtartama szerint	
	rövid	hosszú

2. FELADAT

Fejezd be a mondatot!

A hang akkor és csak akkor magánhangzó, ha képzésekor a hangszalagok megrezegnek, és a levegő akadály nélkül távozik a szájüregből.

A „t” hang képzésekor a hangszalagok nyugalmi állapotban vannak, és a levegő útjába akadály kerül, tehát

3. FELADAT

Folytasd a mondatokat a minta szerint!

A magas hangrendű szónak minden magánhangzója magas.

a) A mély hangrendű szónak

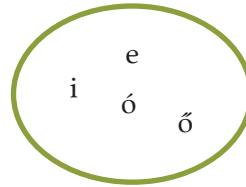
b) A vegyes hangrendű szónak

.....

4. FELADAT

Alkosd meg az összes hangsort a magánhangzók szótőhöz kapcsolásával!

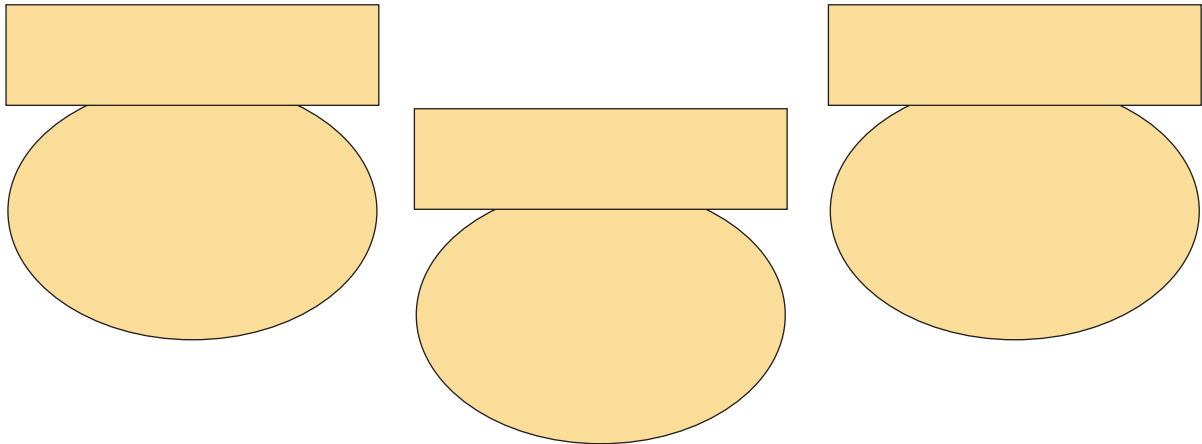
a) Írd le az így kapott hangsorokat!

.....

.....

b) Húzd alá az értelmes szavakat! Csoportosítsd! Nevezd meg a csoportokat, elnevezésüket írd a címkékbe!

2. EGYSÉG

1. FELADAT

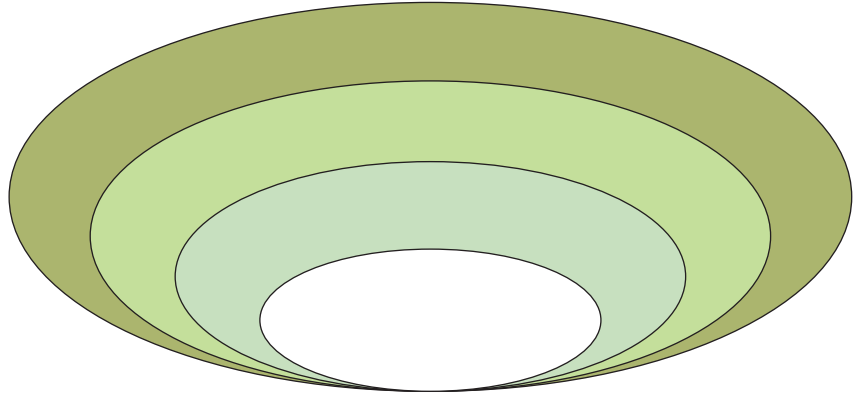
Írd be az ábra megfelelő helyére a következő nyelvtani egységeket!

magánhangzó

e

hang

magas magánhangzó

2. FELADAT

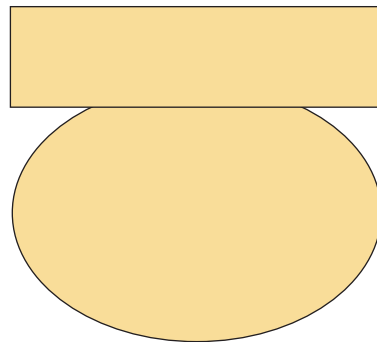
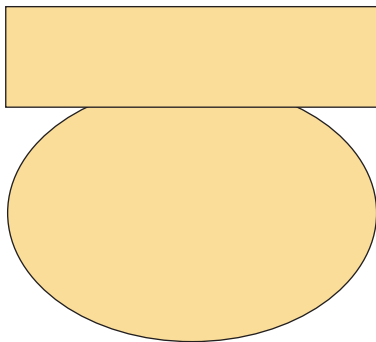
Osztálytársad egy betűrejtvénnel lepett meg. Az általa rajzolt beszélő arc egy foglalkozást nevez meg.

Írd le, milyen betűket/hangokat fedeztél fel a rajzban!

.....

Válogasd szét és csoportosítsd a hangokat, majd adj nevet a csoportoknak!

Alkoss egy foglalkozást megnevező szót!

.....

3. FELADAT

Folytasd a mondatokat!

a) Ha egy szó csak mély magánhangzót tartalmaz, akkor a hangrendje mély.

A *kalapács* szó minden magánhangzója mély magánhangzó, tehát a kalapács szó

b) Ha a szó magas hangrendű, akkor magas hangrendű toldalék járul hozzá.

Most nem a magas hangrendűvel toldalékot kapcsoltam a szótőhöz, tehát a szó

c) Ha egy szó idegen eredetű vagy összetett szó, a hangrend törvénye nem vonatkozik rá.

A *tolltartó* összetett szó, tehát

4. FELADAT

Folytasd a sort!

ablak + ban/ben = ablakban

kert + ban/ben = kertben

virág + ban/ben = virágban

fűzet + ban/ben =

osztály + ban/ben =

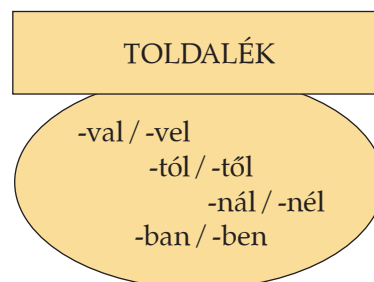
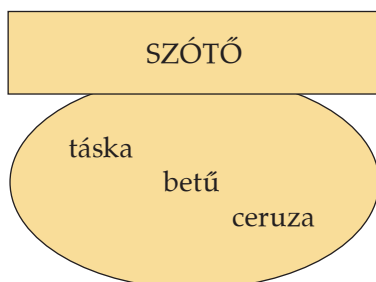
irat + ban/ben =

Állapítsd meg a szabályt!

.....

5. FELADAT

Alkosd meg az összes toldalékos szót az alábbi elemek felhasználásával, az illeszkedés törvényének figyelembevételével! A toldalékos szavakat írd le a pontsorra!

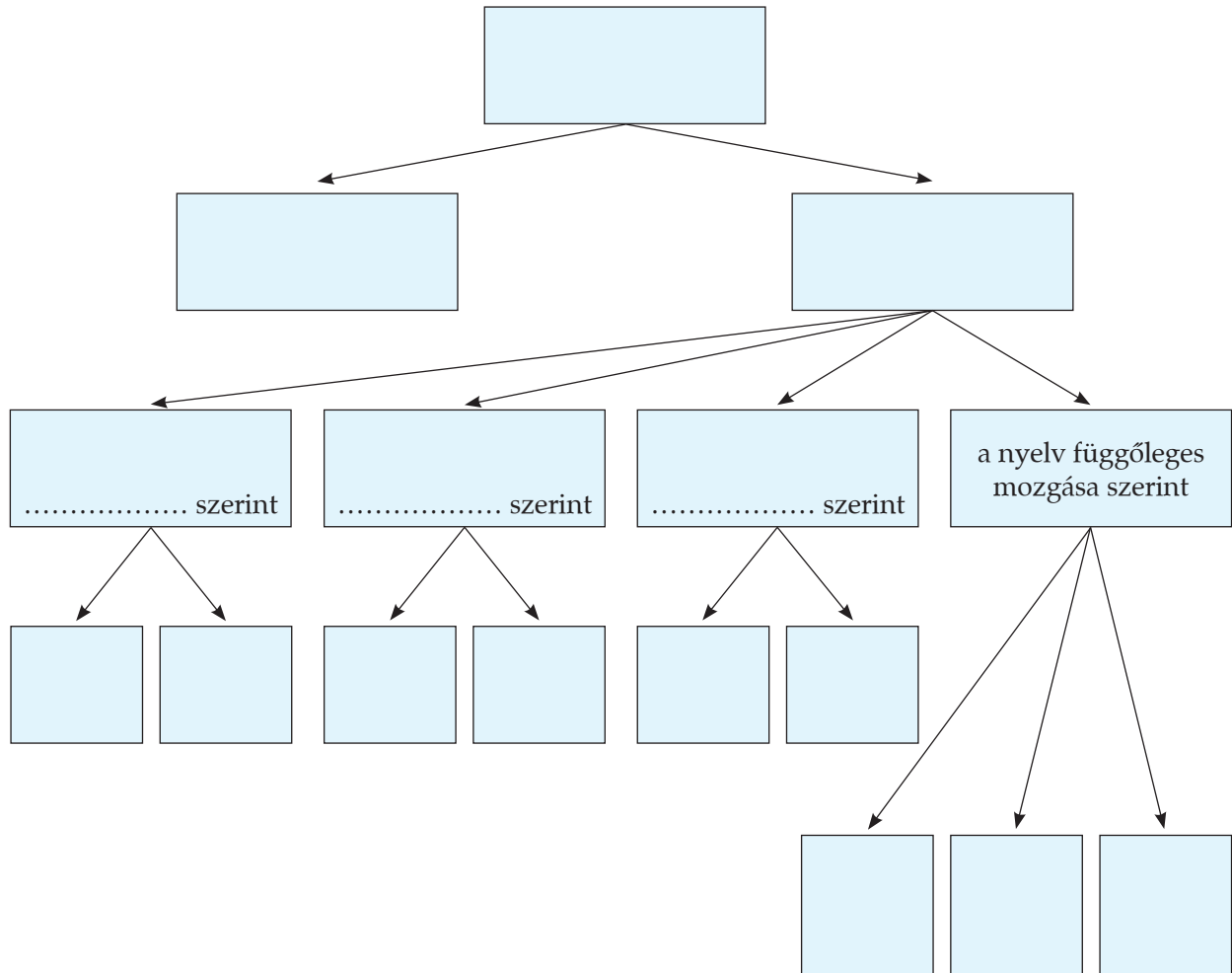
.....

3. EGYSÉG

1. FELADAT

Helyezd be az ábrába a felsoroltakat!

mássalhangzó hang magas ajakkerekítéses rövid felső nyelvállású alsó nyelvállású magánhangzó hosszú ajakréses középső nyelvállású mély

2. FELADAT

Töltsd ki a táblázatot!

kár	kér
lat	
	ver
	vér

3. FELADAT

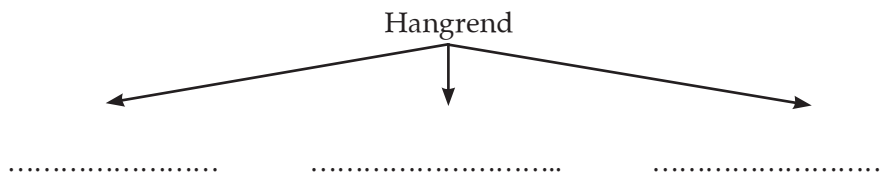
Barátoddal kedvelitek az anyanyelvi játékokat. Amikor a magánhangzókról tanultatok, akkor találtok ki azt a feladványt, amelyben minden magánhangzóval ki kell pótolni a hiányos hangsort. Az alábbi feladat is ilyen anyanyelvi játék, oldd meg!

Írd le az így kapott hangsorokat!

.....

Húzd alá az értelmes szavakat! Csoportosítsd az aláhúzott szavakat a hangrend törvénye szerint! Írd a csoportok nevét a pontsorra!

4. FELADAT

Folytasd a mondatot!

Ha egy szó idegen eredetű vagy összetett szó, a hangrend törvénye nem vonatkozik rá.

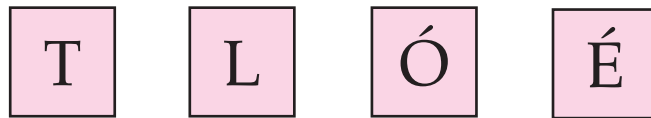
Az *aerobik* idegen szó, tehát

4. EGYSÉG

1. FELADAT

Testvéred most tanul olvasni. Betűkártyákat készítettél, hogy az olvasás tanulását érdekesebbé tedd számára. Az alábbi feladatot kellett megoldania:

Rakj ki két betűből álló betűsorokat a következő kártyák felhasználásával úgy!

Karikázd be azokat, amelyek egy magánhangzót és egy mássalhangzót tartalmaz!

Az értelmes szavakat színezd ki!

2. FELADAT

A húgod kedvenc könyve Móra Ferenc A cinege cipője című alkotása. Ebben a kis versben húzott alá szavakat, és kérdezett rá a hangrend törvényére.

Írd be az idézet aláhúzott szavait a téglalapokba!
Nevezd meg a csoportokat!

„Vége van a nyárnak, / hűvös szelek járnak,
nagy bánata van a / cinegemadárnak.
Szeretne elmenni, / ő is útra kelni.
De cipőt az árva / sehol nem tud venni...
Azt mondja a varga, / nem ér ő most arra,
Mert ő most a csizmát / nagy uraknak varrja.”

Ha jól dolgoztál, akkor az egyik szót egyik csoportba sem tudtad elhelyezni. Melyik ez a szó? Miért?

.....

3. FELADAT

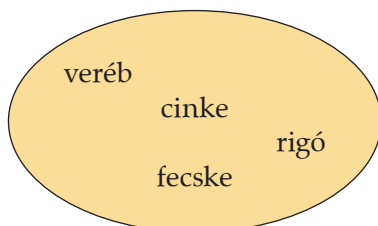
Folytasd a mondatot!

Ha a hangrend törvénye nem érvényesül a szóban, akkor a szó vagy idegen szó, vagy szóösszetétel.

A *gépkocsi* szó összetett szó, tehát.....

4. FELADAT

Keresd a kakukktojást! Húzd át a nem odaillőt!

Döntésedet indokold!

.....

5. EGYSÉG

1. FELADAT

A léggömbök a magánhangzó fogalmának egyes elemeit tartalmazzák. Ezek felhasználásával fogalmazd meg, és írd a pontsorra, mi a magánhangzó!

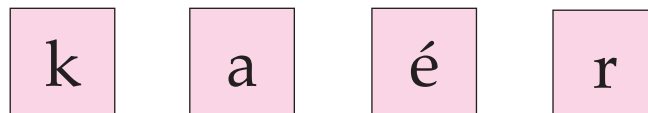

A magánhangzó

.....

2. FELADAT

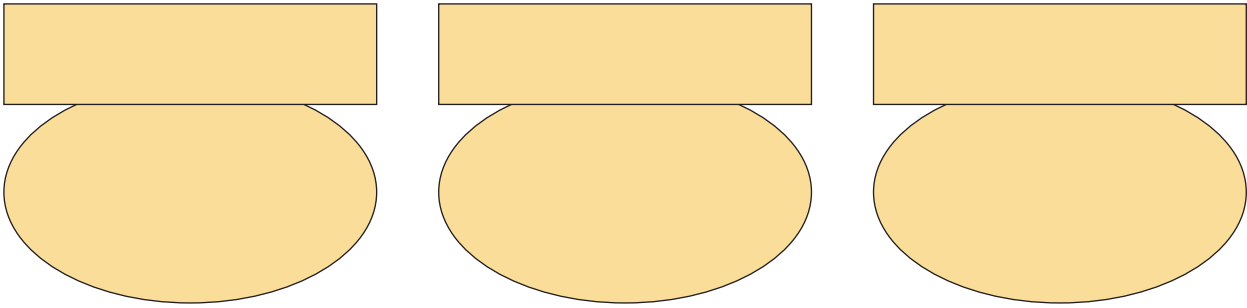
A következő játék a testvérednek készült. Egyre jobban tud már olvasni, ezért érdekesebb gyakorlatokat kellett kieszelned. Az alábbi kártyákkal lehet a feladatot megoldani.

Alkoss 3 betű felhasználásával olyan betűsorokat, hogy mindegyikben egy magánhangzó legyen!

Színezd be az értelmes szavakat!

A barátod csoportosította a szavakat a hangrend törvénye szerint.
Csoportosítsd te is!

3. FELADAT

Folytasd a mondatokat!

- a) Ha egy szó csak mély magánhangzót tartalmaz, akkor mély hangrendű toldalék járul hozzá.
A *barát* szó minden magánhangzója mély magánhangzó, tehát a barát szóhoz
- b) Ha a szó magas hangrendű, akkor minden magánhangzója magas magánhangzó.
A *tanít* szóban nem magas minden magánhangzó, tehát a szó
- c) Ha egy toldalék egyalakú, az illeszkedés törvénye nem vonatkozik rá.
A *-kor* toldalék egyalakú, tehát

4. FELADAT

A nyelvi játékok egyik érdekes típusa a képrejtvény. Barátod talált egy feladványt, de bonyolultnak tartotta, ezért segítségképpen egy mintát adott.

es	kétes
es	

Hangrendje: magas

Töltsd ki a példa alapján az ábrákat!

A képrejtvény első felének megfejtése:

öl	öl	
	öl	
öl	öl	

A képrejtvény második felének megfejtése:

	ol	ol
	ol	ol
	ol	ol

Hangrendje:

Hangrendje:

Alkoss összetett szót az előbbi két betűrejtvényből!

.....

Nevezd meg a kapott szó hangrendjét!

.....

2. MODUL

A MÁSSALHANGZÓK ÉS A MÁSSALHANGZÓ- TÖRVÉNYEK

A mássalhangzók és a mássalhangzótörvények

A szóelemzés elve szerint a szót úgy kell helyesen leírni, hogy abban a szótő és a hozzá kapcsolódó toldalékok is világosan felismerhetők legyenek.

Beszédünkben és írásunkban sokszor megesik, hogy két vagy több mássalhangzót kell egymás után kiejtenünk vagy leírni. Most csak azokról az esetekről lesz szó, amikor két mássalhangzó találkozik.

Az egymás mellé kerülő hangzók gyakran hatnak egymásra, emiatt kiejtésük, ritkábban az írásuk is megváltozik. Előfordul, hogy két mássalhangzó közül az egyik részlegesen vagy teljesen hasonul a másikhoz, de az sem ritka, hogy kiejtésben egy harmadikká olvadnak össze. Tekintsük át a kapcsolódás törvényeit a következő ábrán.

A továbbiakban csak a leggyakrabban előforduló mássalhangzó-változásokkal foglalkozunk. Vizsgáljuk meg részletesebben, melyikben mi történik!

Összeolvadáskor a két egymás mellett álló mássalhangzó helyett egy harmadikat ejtünk hosszan (*adja* → *aggya*).

Részleges hasonulás történik, ha az egyik mássalhangzó változatlan marad, de a másikat változásra készíti a zöngésség vagy a képzés helye szerint (*dobta* → *[dopta]*; *különben* → *[külömben]*). Ezeket a változásokat írásban soha nem jelöljük, csak a helyes kiejtésben érvényesülnek.

Teljes hasonulásról pedig akkor beszélünk, ha az egyik mássalhangzó a másikat önmagával megegyezővé teszi (*tanulj* → *[tanujj]*). Bizonyos toldalékok esetében ezt a változást írásban is jelöljük (*néz + j* → *nézz*). A *lányokkal* szóban és írásban jelölt teljes hasonulás történik, mert a *-val* rag *v*-je teljesen hasonul a *lányok* szó végén álló mássalhangzóhoz (*lányok + val* → *lányokkal*).

1. EGYSÉG

1. FELADAT

A szöveg elolvasása után válaszolj szóban a következő kérdésekre!

- Hogyan érvényesítjük a szóelemzés elvét a helyesírásban?
- Mi az oka annak, hogy bizonyos szavakat másképp ejtünk, mint ahogyan leírtuk?
- Hányféle mássalhangzótörvényt ismerhettél meg az elolvasott szövegből?
- Mikor kell a mássalhangzó-változást írásban is jelölni?

2. FELADAT

Folytasd a példa alapján!

[külömben]	→	külömben
[báttya]	→
[röktön]	→
[bicigli]	→
[biztos]	→

3. FELADAT

Egészítsd ki a mondatot!

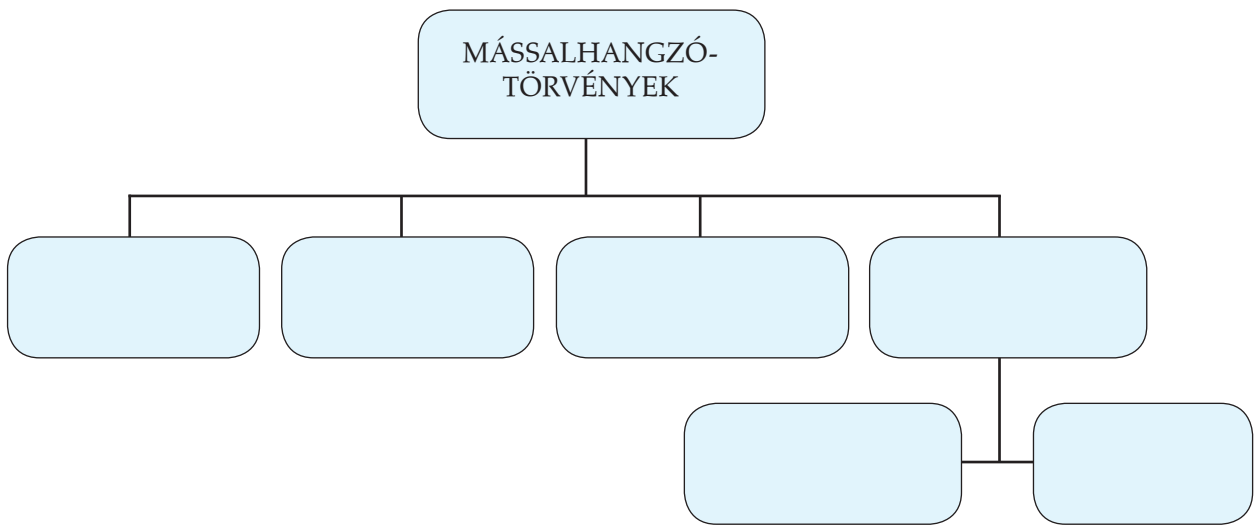
Tudjuk, hogy a hasonulás vagy részleges vagy teljes.

Az *azonban* szóban nem teljes hasonulás történik, mert az *n* és a *b* hangok a képzés helye szerint hasonulnak egymáshoz, tehát ez

.....

4. FELADAT

a) Helyezd el az ábrában a tanult mássalhangzótörvényeket

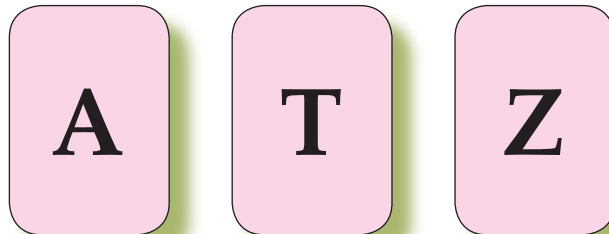

b) Egészítsd ki az ábrát példákkal! Válogass a felsoroltak közül!

biciklivel barátjával táskával kabáttal

5. FELADAT

a) Alkoss meg minden lehetséges hangsort a betűkártyák felhasználásával!

b) Húzd át azokat, amelyekben nem kerül egymás mellé két mássalhangzó!

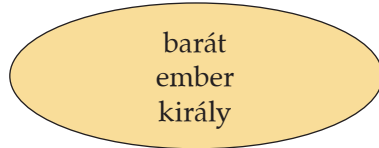
c) Karikázd be azt, amelyik értelmes szó!

d) Nevezd meg a szóban felismert mássalhangzótörvényt!

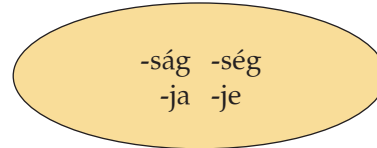
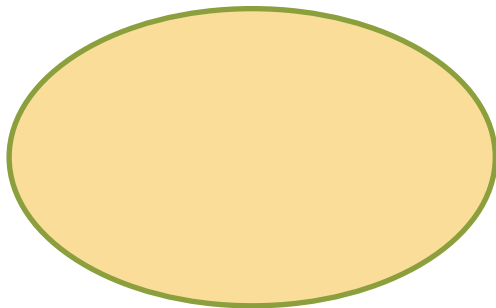
2. EGYSÉG

1. FELADAT

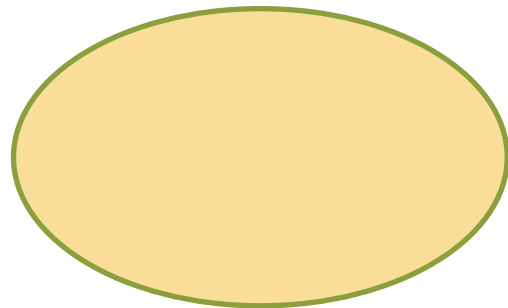
Alkoss meg minden lehetséges alakot a megadott főnevek és toldalékok felhasználásával, és írd az ábrába!

Helyesen toldalékolt szavak

Helytelenül toldalékolt szavak

Karikázd be azokat a helyesen toldalékolt szavakat, amelyeknek kiejtése eltér a leírt alakjától!

2. FELADAT

Olvasd el figyelmesen a megállapítást, azután fejezd be a következtetést!

Akkor és csak akkor történik mássalhangzó-változás, ha két vagy több mássalhangzó kerül egymás mellé, és ezek hatnak egymásra.

A *szomjas* szóban az *m* és a *j* kerültek egymás mellé, de nem hatottak egymásra, ezért

.....

3. FELADAT

Toldalékdold a szavakat a minta szerint!

víz	→	vízzel
lánc	→
játék	→
gyöngy	→

Melyik mássalhangzótványt alkalmaztad?

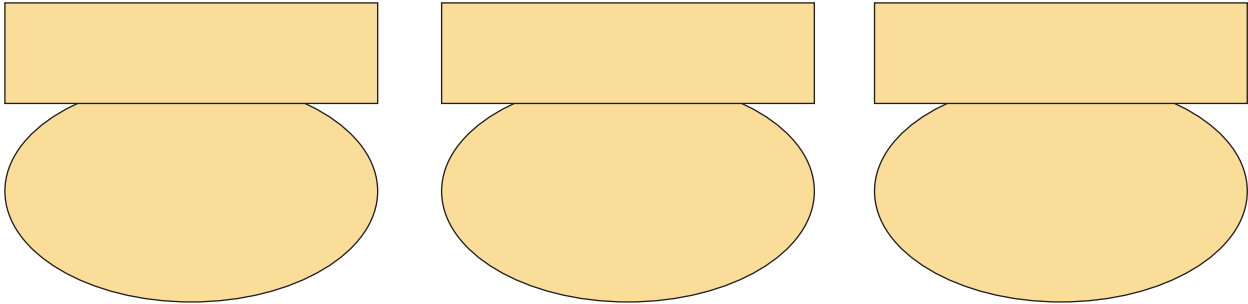
Jelöld csillaggal azt a két szót, amelyeknek toldalékolt alakját másképp ejtjük, mint ahogyan írjuk!

3. EGYSÉG

1. FELADAT

Csoportosítsd a megadott szavakat! Adj nevet a csoportoknak!

maradjunk dobhat haragszik sűgjátok megtanítja kacagtat
keveredjen beszélget biztatja

2. FELADAT

A megadott szavakból alkoss kéttagú összetételeket! Ugyanabban az összetételben csak egyszer használhatod a szavakat.

kéz fej hegy csúcs

.....
.....

Húzd át a nem értelmes szavakat!

Melyik értelmes szót írjuk másképpen, mint ahogyan ejtjük? Karikázd be!

3. FELADAT

Egészítsd ki a mondatot!

Részleges hasonulás történik, ha az egyik mássalhangzó változatlan marad, de a másik megváltozik a zöngéssége vagy a képzésének helye szerint.

A *melegsik* szóban a zöngétlen *sz* hang változatlan marad, a zöngés *g* helyett pedig a zöngétlen párját, azaz *k*-t ejtünk, tehát

.....

4. FELADAT

Töltsd ki a minta alapján a táblázatot!

megtanít	megtanítjuk	tanítsuk meg
elad		
kiszámít		
felvesz		

Karikázd be azt, amelyikben írásban jelölt teljes hasonulás történik!

4. EGYSÉG

1. FELADAT

Karikázd be a szavakban azt a helyet, ahol két különböző mássalhangzó találkozik!

térképpel, hegytetőről, hegyháton, hegylábától, vízszintet,
vízvásztó, vízgyűjtője, szárazföldi, folyók, vízparton,
állóvíznek

Színezd ki közülük azokat, ahol van mássalhangzó-változás!

2. FELADAT

Alkosd meg az alábbi szókétyákból az összes lehetséges háromtagú összetételt!

SZÍN

HÁZ

BÁB

--	--	--

--	--	--

--	--	--

--	--	--

--	--	--

--	--	--

--	--	--

--	--	--

Színezd be azt, amelyik valódi összetett szó! Nevezd meg a benne felismerhető mássalhangzó-törvényt!

.....

3. FELADAT

Fejezd be a mondatot!

Teljes hasonulásról akkor beszélünk, ha az egyik mássalhangzó a másikat önmagával megegyezővé teszi.

Az *ügyészség* szóban az sz hangot is s-nek ejtjük, tehát

4. FELADAT

a) Minden oszlopban van egy kakukktojás. Keresd meg és húzd át!

1.	2.	3.
barátság	mosdat	síppal
zöltség	bámulja	dobbal
merészség	röpdös	haraggal
nagyság	neheztel	módjával
vétség	lépdel	tűzzel

b) Írd be a táblázatba a mássalhangzótörvények nevét az a) feladat alapján!

	1. oszlop	2. oszlop	3. oszlop
A kakukktojásban			
A csoport többi tagjában			

5. EGYSÉG

1. FELADAT

Írd be a mondat minden szavát a megfelelő helyre!

Ezzel a sráccal egyszer sem mehatsz el táncolni.

teljes hasonulás	összeolvadás	egyik sem

2. FELADAT

Az alábbi szavakból alkoss összetett szavakat úgy, hogy az első helyre az első oszlopból, a második helyre a második oszlopból válogass!

1.

tűz villany

--	--

--	--

--	--

--	--

2.

csiholó hányó nyelő kapcsoló

--	--

--	--

--	--

--	--

Húzd át azokat, amelyeknek nincs jelentése!

3. FELADAT

Egészítsd ki a mondatot a megállapítás alapján!

Ha egy szóban két egymás mellett álló mássalhangzó képzésének helye vagy módja nagyon eltérő, **akkor** összeolvadás történik.

Ha pedig összeolvadás történik, **akkor** két mássalhangzó helyett egy harmadikat ejtünk hosszan.

A *követség* szóban a *t* és az *s* képzésének módja nagyon eltérő, tehát

.....

4. FELADAT

a) Folytasd a sort a felismert szabály alapján a megadott szavak felhasználásával!

oszt → osztja → ossza

lát → →

néz → →

bont → →

b) Karikázd be az összeolvadások helyét!

3. MODUL

AZ ÁLLANDÓSULT SZÓKAPCSOLATOK

Az állandósult szókapcsolatok

A magyar nyelv szókészletébe nemcsak szavak tartoznak, hanem több szóból álló szókapcsolatok is. Ezek a szókapcsolatok megszerkesztettek, szerkezeti formájuk, alaki felépítettségük nem változtatható meg, ezért kapták az állandósult szókapcsolatok elnevezést. **Az állandósult szókapcsolatokat alaki és jelentésbeli összeforrottság jellemzi.**

Az állandósult szókapcsolatok jelentése átvitt értelmű, nem szabad szó szerint értelmezni őket.

Az állandósult szókapcsolat fajtái:

- a) szólás
- b) szóláshasonlat
- c) közmondás

A szólás:

Több szóból álló szókapcsolat, amelyben a szavak eredeti jelentése elhalványult, a szerkezet új jelentést kapott, átvitt értelemben használjuk.

Pl.: Minden hájjal megkent: ravasz

A szóláshasonlat:

A szóláshasonlat olyan mondat, amely a hasonlítót és a hasonlítottat egyaránt tartalmazza. A tagmondatokat a „mint”, illetve az „akár” kötőszó köti össze.

Pl.: Alszik, mint a bunda: nagyon mélyen alszik

A közmondás:

A közmondások népi megfigyeléseket, tapasztalatokat, véleményt, tanácsot megfogalmazó mondatok. A szólástól az különbözteti meg, hogy a közmondás ítéletet is tartalmaz.

Pl.: Mindenki a maga háza előtt söpörjön! : Mindenki a maga dolgával törődjön, ne a mások, hanem a saját hibáin igyekezzék javítani!

1. EGYSÉG

1. FELADAT

Ismételd át a szöveg elolvasása után a fogalmakat! Egészítsd ki az állításokat!

a) Az átvitt értelemben használt, több szóból álló szókapcsolat a

b) A hasonlító és a hasonlítást egyaránt tartalmazó szólás a

c) A népi megfigyelést, tapasztalatot, bölcsességet, életigazságot tartalmazó mondat a

.....

2. FELADAT

Az alábbi képek az állandósult szókapcsolatok szó szerinti jelentését ábrázolják!

A példa alapján egészítsd ki a képek feliratait!

PÉLDA:

Mindenki a maga háza előtt söpörjön!

a)

.....

b)

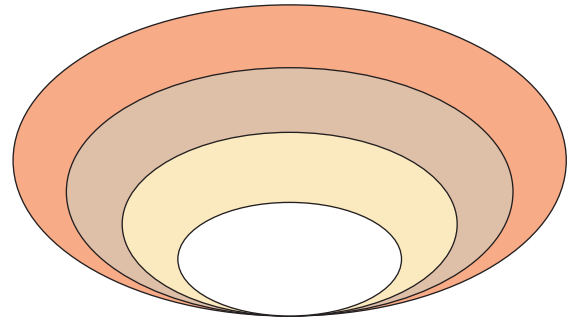

.....

3. FELADAT

Állítsd sorba a következő nyelvtani egységeket! Írd a betűjeleket az ábra megfelelő részébe!

- A) Ne légy kíváncsi, mert hamar megöregszel!
- B) Állandósult szókapcsolatok.
- C) A magyar nyelv szókészlete.
- D) Közmondások

4. FELADAT

Egészítsd ki a megállapítás alapján a mondatot!

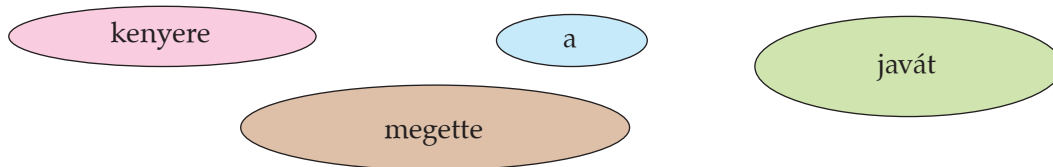
Ha egy állandósult szókapcsolat szóláshasonlat, akkor a hasonlót és a hasonlítottat is tartalmazza.

A port hint a szemébe szókapcsolat nem tartalmazza a hasonlót és a hasonlítottat, tehát

.....

5. FELADAT

Alkoss két-két elemű csoportokat minden lehetséges módon a következő szavakból. Írd be a táblázatba! Az elemek sorrendje nem számít.

Kapcsolj össze két-két elemet úgy, hogy egy ismert szólást kapj! Írd le a pontsorra!

.....

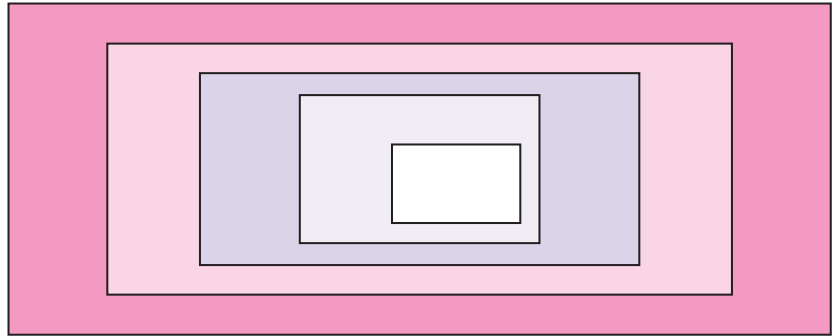
.....

2. EGYSÉG

1. FELADAT

Állítsd sorba az alábbi nyelvi egységeket nagyságrendjük szerint!

- A) hang
- B) mondat
- C) szó
- D) szószerkezet
- E) szöveg

2. FELADAT

Rendezd csoportokba az alábbi állandósult szókapcsolatok betűjelét a hiányzó csoportok megnevezésével!

- A) Az igazak álmát alussza
- B) Nem jó nagyurakkal egy tálból cseresznyézni.
- C) Megy, mint a karikacsapás.
- D) a kancsó fenekére néz.
- E) Ki korán kel, aranyat lel.
- F) Ritka, mint a fehér holló.

.....

3. FELADAT

Fejezd be a mondatokat!

- a) A közmondások népi megfigyeléseket vagy tapasztalatokat, vagy véleményt, vagy tanácsot megfogalmazó mondatok. „Addig jár a korsó a kútra, míg el nem törik” mondják az emberek olyan esetekre, amikor a vétkes lelepleződik. Ez a szókapcsolat megfigyelést tartalmaz, tehát
- b) Ha egy szókapcsolat eredeti jelentése elhomályosult, akkor átvitt értelemben használható. A **megered a nyelve** szólás eredeti jelentése elhomályosult, tehát
- c) Ha egy állandósult szókapcsolat közmondás, akkor ítéletet is tartalmaz. A **port hint a szemébe** állandósult szókapcsolat nem tartalmaz ítéletet, tehát

4. FELADAT

Írj ugyanolyan szerkezetű mondatot az alábbi szóláshasonlat mintájára!

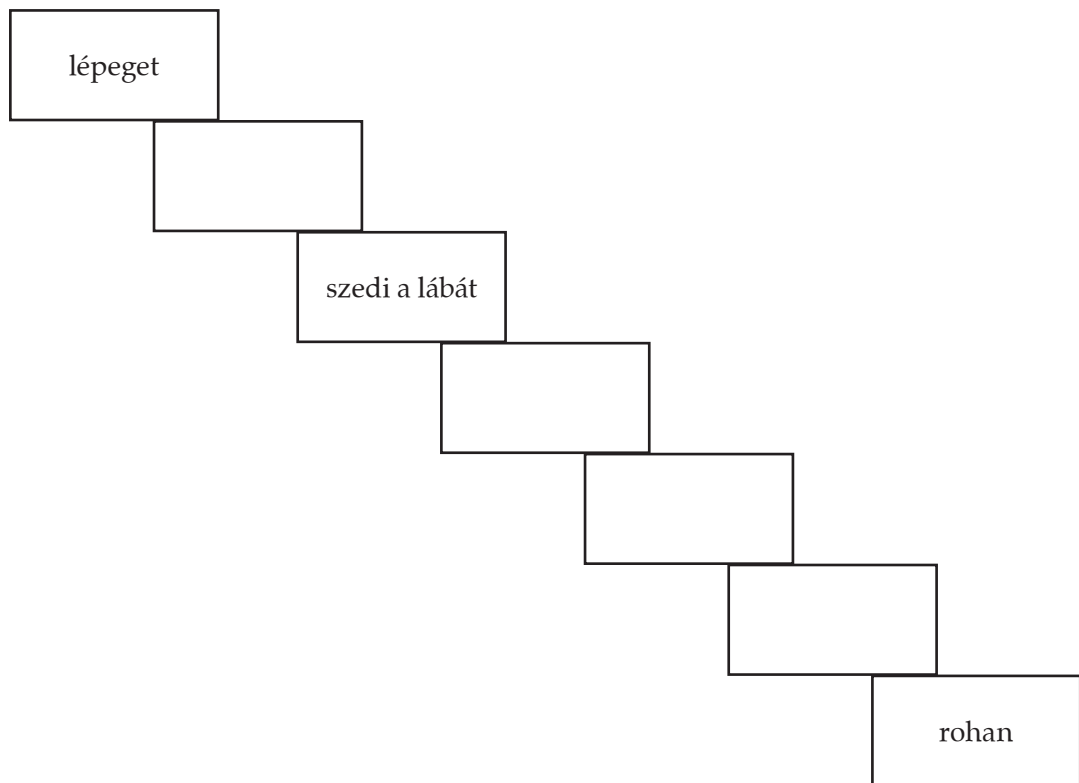
Lusta, mint a lajhár.

Bármely értelmes, azonos szerkezetű mondat elfogadható.

.....

5. FELADAT

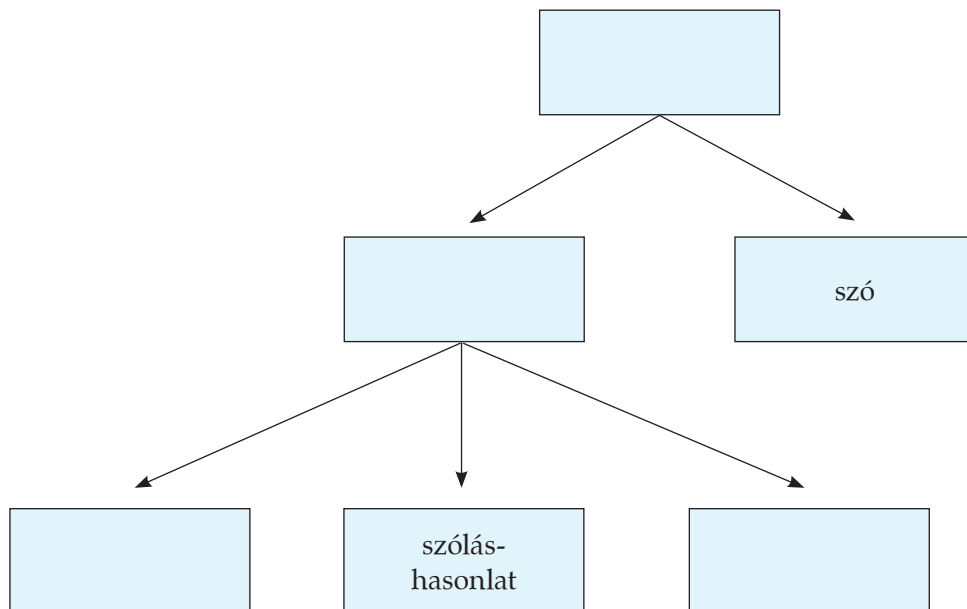
Egészítsd ki a szósort a megfigyelt szabály szerint!

3. EGYSÉG

1. FELADAT

A modul elején található szöveg alapján írd be az ábrába az oda illő fogalmakat!

2. FELADAT

Az alábbi feladat a nyelvtani fogalmak tulajdonságait sorolja fel. Keresd meg a felsorolt fogalmak közös sajátosságait és írd a pontsorra!

- A) A szólás állandósult szókapcsolat, alaki és jelentésbeli összeforrottság jellemzi.
- B) A közmondás mondatszerű, általános érvényű megfigyelést, életigazságot, bölcsességet tartalmaz, alaki és jelentésbeli összeforrottság jellemzi.
- C) A szóláshasonlat olyan állandósult szókapcsolat, amely egy főmondatból és egy mellékmondatból áll, alaki és jelentésbeli összeforrottság jellemzi.
- D) A szállóige olyan állandósult szókapcsolat, amely lényegében irodalmi idézet, alaki és jelentésbeli összeforrottság jellemzi.

.....

.....

3. FELADAT

Egészítsd ki a vers ismeretében az alábbi megállapításokat!

„Egy szög miatt a patkó elveszett,
patkó miatt a ló elveszett,
A ló miatt a lovas elveszett...”

- a) Ha a szög elveszett, akkor
- b) Ha a patkó elveszett, akkor
- c) Ha a ló elveszett, akkor
- d) Ha elveszett a szög, akkor elveszett a, és elveszett a, és elveszett a, is.

Bővítsd szókincsedet!

A vers az alábbi két állandósult szókapcsolatot idézi fel:

Szeget kímél, patkót veszít

Egy szeg miatt sántul le a ló

4. FELADAT

Írd le a pontsorra a kakukktojást!

tizedére
huszadára
harmincadjára

Ebek kerül.

százast
pengőt
garast

fejszékét
kését
kardját

Élére rakja a

Nagy fába vágta a

Nevezd meg az állandósult szókapcsolatok fajtáját!

.....

5. FELADAT

Értelmezd az alábbi közmondást!

Ne kérd kölcsön, amit otthon is megtalálsz.

A közmondás kiemelt betűi segítségével alkoss három betűből álló szavakat úgy, hogy magánhangzó legyen benne! Minden betűt egyszer használhatsz fel!

.....

.....

.....

.....

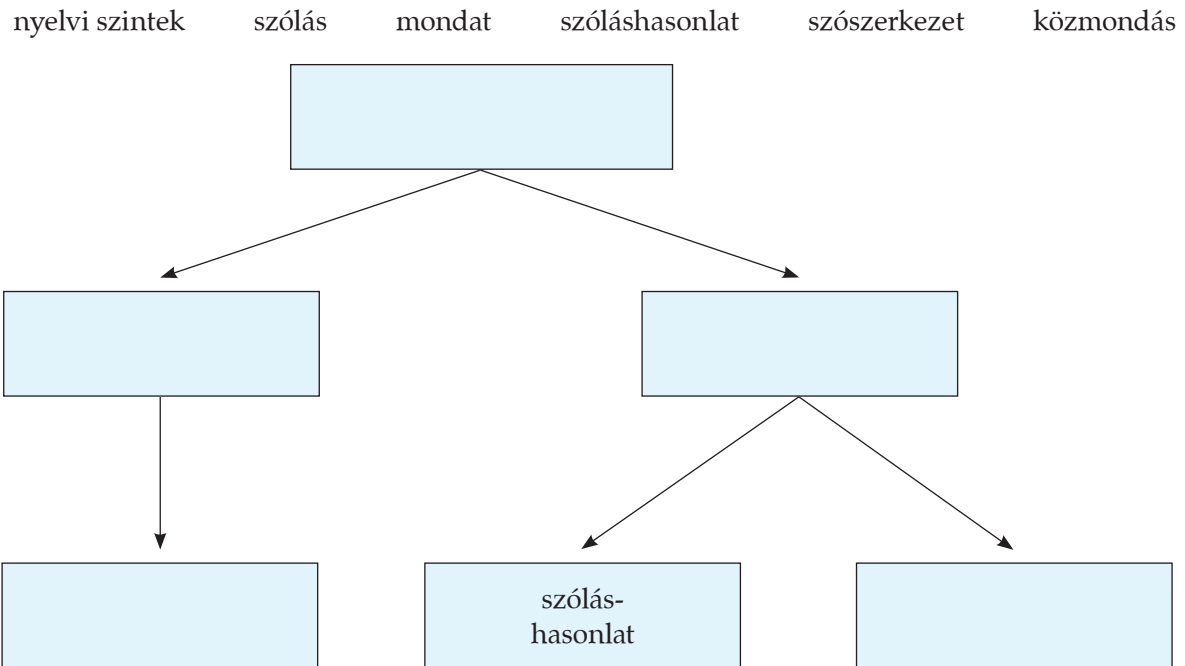
.....

Az így kapott megoldások közül húzd alá azokat, amelyek értelmes szavak!

4. EGYSÉG

1. FELADAT

Írd be az ábrába az alábbi fogalmakat!

2. FELADAT

Alkoss szókapcsolatokat az alábbi három kártya felhasználásával!
Értelmezd az alábbi szólást!

orrát

lógatja

az

Írj le minden lehetséges megoldást!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Húzd alá azt a szó szerkezetet, amely egy közismert szólas!

3. FELADAT

Az alábbi kép egy állandósult szókapcsolat szó szerinti jelentését ábrázolja!

a) Írd a pontsorra a képen ábrázolt szólást!

.....

b) Húzd alá azt az értelmezést, amelyik a fenti szólás jelentése!

nem találja	nyom nélkül eltűnt
vak	babonás

Döntésedet indokold meg!

4. FELADAT

Egészítsd ki a mondatot a megállapítás alapján!

A népi megfigyelést, tapasztalatot, bölcsességet, életigazságot tartalmazó mondat közmondás. Az **ágrólszakadt ember** állandósult szókapcsolat nem tartalmaz népi megfigyelést, tapasztalatot, bölcsességet, életigazságot és nem mondat, tehát

5. EGYSÉG

1. FELADAT

Az alábbi elemek felhasználásával írd le, mi az állandósult szókapcsolat!

jellemez

alaki és jelentésbeli összeforrottság

szó szerkezet

jelentés átvitt értelmű

Az állandósult szókapcsolat

.....

2. FELADAT

A felelőnek ahhoz, hogy két pontot szerezzen, két állandósult szókapcsolatot kell megneveznie a következőkből: **szólás, közmondás, szállóige**. Milyen fogalompárokat nevezhet meg?

	—	
	—	
	—	
	—	
	—	

4. MODUL

AZ ELVÁLASZTÁS

Az elválasztás

Gyakran előfordul, hogy helyszűke miatt a szavakat a sor végén el kell választanunk. Ez nem is olyan nehéz, csak a szótagolást és néhány egyszerű szabályt kell hozzá megjegyeznünk. Minden szó annyi szótagra bontható, ahány magánhangzó van benne (*ka-ri-ka*). **Általában a magánhangzók után választjuk el a szavakat (*pi-ros*).** Ez vonatkozik a toldalékos szavakra is (*há-zig*). Ettől a szabálytól csak három esetben térünk el:

1. Ha összetett szót kell elválasztanunk, és az összetétel határa mássalhangzó után van, akkor ez lesz az elválasztás határa is (*vas-utas*).
2. Ha a szó belsejében két mássalhangzó található, akkor a kettő közé esik az elválasztás (*sár-ga*).
3. Olyan is előfordul, hogy a szó belsejében kettőnél több mássalhangzó található.
Ilyenkor csak az utolsót visszük át a következő sorba (*ost-rom*).

Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a két- és háromjegyű (pl. gy, dzs), valamint a régi családnevekben előforduló, összetartozó betűjegyeket, amelyek egy hangot jelölnek (pl. gh=g) nem szabad szétválasztani.

Tehát: nem kut-ya, hanem *ku-tya*,
nem bod-za, hanem *bo-dza*,
nem lánd-zsa, hanem *lán-dzsa*
és nem Varg-ha, hanem *Var-gha*.

A kettőzött kétjegyű mássalhangzókat azonban szét lehet választani. Ilyenkor mindkét szótagban egyszerűsítés nélkül ki kell írni a betűjegyeket (*pötyös* → *pöty-työs*).

1. EGYSÉG

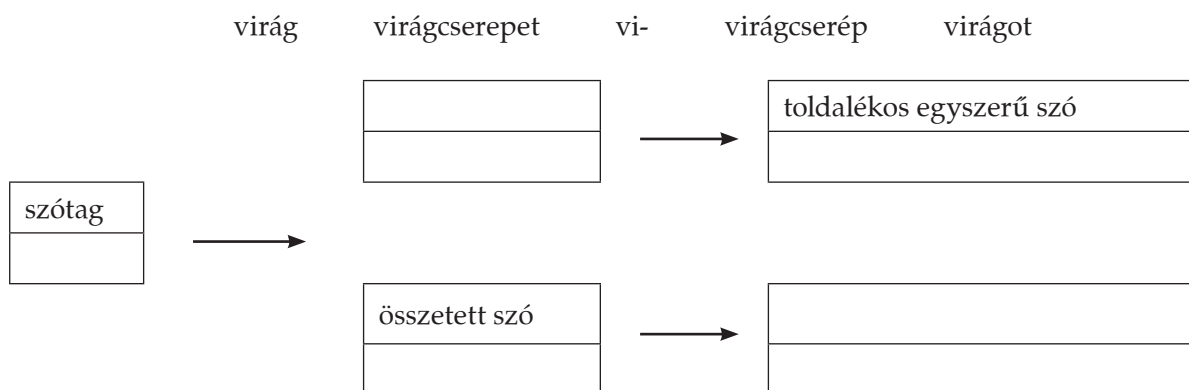
1. FELADAT

Válaszolj szóban a kérdésekre!

- Mikor kényszerülünk arra, hogy elválasszunk egy szót?
- Hány szótagra bonthatunk egy szót?
- Van-e eltérés az egyszerű és az összetett szavak elválasztása között?

2. FELADAT

Egészítsd ki az ábrát, majd írd be szótagolva a felsorolt szavakat a megfelelő helyre!

3. FELADAT

Folytasd a megkezdett mondatokat!

- Minden szót annyi szótagra lehet bontani, ahány magánhangzó van benne.

Ha egy szót három szótagra lehet bontani, akkor

- Ha összetett szót kell elválasztanunk, és az összetétel határa mássalhangzó után van, akkor ez lesz az elválasztás határa is.

A gyermekpszichológus összetett szó, és az összetétel határa mássalhangzó után van, tehát

Írd le a szót helyesen elválasztva!

- Ha egy szó belsejében három mássalhangzó található, és a szó nem összetett, akkor csak a harmadik mássalhangzóját vesszük át az új szótagba.

A templom szóban három mássalhangzó található, és a szó nem összetett,

Írd le a szót helyesen elválasztva!

4. FELADAT

Cseréld fel a MARIKA tulajdonnév szótagjait minden lehetséges sorrendben!

.....
.....

5. FELADAT

Bontsd két csoportra a TULIPÁN szó betűit! Folytasd a megkezdett sort!

t-ulipán, tu-lipán,

Keretezd be azt a formát, amelyik megfelel az elválasztás tanult szabályának!

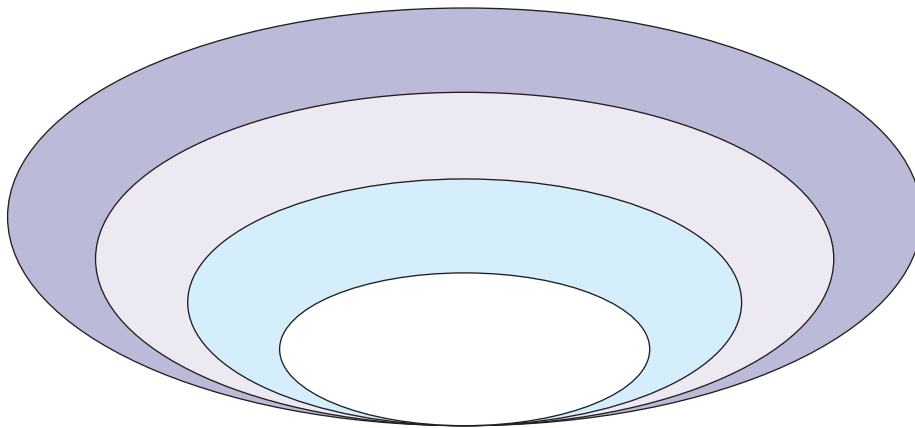

2. EGYSÉG

1. FELADAT

Helyezd el az ábrában a fogalmakat!

betűk kétjegyű mássalhangzók dz kétjegyű betűk

2. FELADAT

Figyeld meg az állítást, majd fejezd be a mondatot!

Ha a sor végére érve egy szó nem fér ki, akkor a szót el kell választani.

A sor végére érve a *küzdelem* szó nem fért ki, tehát.....

Írd le a szót minden lehetséges helyen elválasztva!

3. FELADAT

a) Töltsd ki a táblázatot a minta szerint!

templom	temp-lom
András	
ostrom	
pondró	
mindjárt	

gyöngysor	gyöngy-sor
láncszem	
nyúlprém	
rangsor	
jégkrém	

b) Mit figyeltél meg?

.....

3. EGYSÉG

1. FELADAT

A megadott elemek felhasználásával fogalmazd meg, hogy mi a szótag!

szó

magánhangzó

egyetlen

egy egység

A szótag

2. FELADAT

Írj le minden lehetséges esetet, hogyan tagolhatnánk az ALMA szót, ha nem ismernénk a szótag fogalmát, és nem lennének helyesírási szabályok sem!

.....

Keretezd be azt a formát, amelyik megfelel a tanult szótagolási szabálynak!

3. FELADAT

Egészítsd ki a mondatokat az állítás alapján!

Ha egy szó nem fér ki a sor végére, és nem lehet elválasztani, akkor új sorba kell írni.

A *domb* szó a sor végén már nem fért ki, és nem lehet elválasztani, tehát

A *rigó* szó nem fért ki a sor végére, mégsem kellett az egész szót új sorba írni,

.....

4. FELADAT

A gyerekek nyelvtanórán azt a feladatot kapták, hogy válasszák el a következő szavakat: halászkokkal, fogorvosnak, körútig, úszóedzés.

a) Keresd meg és húzd át a kakukktojást a megoldásokban!

Gabi: ha-lá-szok-kal, fo-gor-vos-nak, kör-ú-tig, ú-szó-e-dzés

Bálint: ha-lá-szokk-al, fog-or-vos-nak, kör-ú-tig, ú-szó-e-dzés

Ildi: ha-lá-szok-kal, fog-or-vos-nak, kör-ú-tig, ú-szó-ed-zés

Ádám: ha-lá-szok-kal, fog-or-vos-nak, kör-út-ig, ú-szó-e-dzés

b) Fogalmazd meg mindegyikük számára azt a szabályt, amit alkalmaznia kellett volna!

Gabinek:

Bálintnak:

Ildinek:

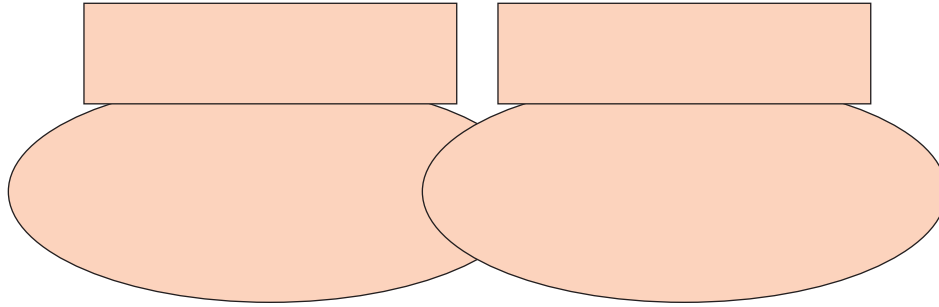
Ádámnak:.....

4. EGYSÉG

1. FELADAT

Csoportosítsd a következő szavakat! Adj nevet a csoportoknak!

dió diós bocskor kék Vígh orr ~~orrom~~
 szebb szebben friss

Mi került a közös részbe? Miért?

2. FELADAT

Tegyük fel, hogy a szótag fogalmát ismered, de az elválasztás szabályait nem. Szótagold minden lehetséges módon az ŐSAPA szót!

.....

Keretezd be a szabály ismeretében a helyes formát!

3. FELADAT

Következtess!

A szavakat akkor és csak akkor nem a magánhangzó után választjuk el, ha bennük több mássalhangzó található (pl. Sán-dor), vagy ha összetett a szó, és az előtagja mássalhangzóra végződik (pl. nap-ernyő).

a) A *karóra* összetett szó, és az előtagja mássalhangzóra végződik, tehát

b) A *karóra* most nem összetett szó, és nem is található benne több mássalhangzó, tehát

.....

4. FELADAT

Oldd meg a feladatot a minta alapján!

Baloghék	→	Ba-lo-ghék
technika	→
madzag	→
Ráczcal	→
Kossuthnak	→

5. EGYSÉG

1. FELADAT

Csoportosítsd kétféleképpen a felsorolt szavakat! Adj nevet a csoportoknak!

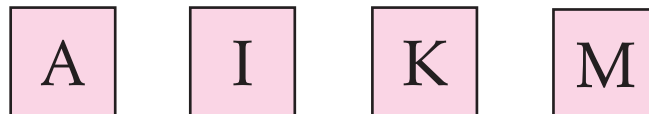
tigris csíkos hízelgő dorombol macska meglapul

Szótagszám szerint	

Szófaj szerint		

2. FELADAT

a) Rakj ki két betűből álló csoportokat a megadott betűkártyákból! A sorrend nem számít.

.....

Húzd át azokat, amelyek nem lehetnek szótagok!

3. FELADAT

Fejezd be a mondatot!

Ha két mássalhangzó áll egymás mellett, akkor az vagy nem kétjegyű betű vagy nem szabad szétválasztani. A gy betűben két mássalhangzó áll egymás mellett és kétjegyű betű, tehát

4. FELADAT

Írj két-két szót a jelekkel megadott szabályra!

a) □ □ - □ □ □

b) □ □ □ - □ □

.....

5. MODUL

A HELYESÍRÁS ALAPELVEI

A helyesírás alapelvei

Az írás kialakulásával egyidős az egységes írásmódra való törekvés. **Az egységesítést szolgáló eljárások rendszere a helyesírás.** Azokat az eljárásokat, amelyek szerint szavainkat, szóalakjainkat írjuk, helyesírási alapelveknek nevezzük. **Helyesírásunk négy alapelvre épül:**

- **Akiejtés elve szerinti írásmód:** a szavakat a köznyelvi kiejtést követve írjuk le. A kiejtett szó hangjait a nekik megfelelő betűkkel jelöljük.

Pl.: ember, állat, növény, iskola, füzet, táska, toll

- **Aszóelemzés elve szerinti írásmód:** a szavakat szóelemekre (szótő + toldalék; előtag + utótag) bontjuk, majd a szóelemeket önmagukban hangoztatva, a kiejtés elvét követve írjuk le.

Pl.: szabad + ság = szabadság

kulcs + csomó = kulcscsomó

- **Ahagyomány elve szerinti írásmód:** olyan szócsoporthoz tartozó szavak írásában, ahol a szóalakban a hagyományt követjük.

Esetei:

- régies betűt tartalmazó szavak írásában: pl.: Madách Imre, Kölcsey Ferenc, Kossuth Lajos, Kazinczy Ferenc
- ly hang írásában: pl.: golya, osztály, bagoly, folyó stb

- **Az egyszerűsítés elve szerinti írásmód:** a szavak írásában az egyszerűség érvényesül.

Esetei:

Ha három azonos mássalhangzót jelölő betű kerül egymás mellé, az egyik mássalhangzót írásban nem jelöljük.

Pl.: sakk + val = sakkal

Kivétel: a hosszú mássalhangzóra végződő vezetéknevek esete, ahol a toldalék kötőjellel kapcsolódik a szótőhöz.

Pl.: Kiss + vel = Kiss-sel, *de* Mariann + val = Mariannal (nem vezetéknev, hanem keresztnév)

többjegyű betűk kettőzésekor: pl.: asszony

Az alapelvek kölcsönhatásban vannak egymással. Egy szó írása esetén több alapelv is érvényesülhet.

Pl.: gallyal

ly: a hagyomány elve

lly: az egyszerűsítés elve

gally + val = szóelemzés elve

1. EGYSÉG

1. FELADAT

Válaszolj szóban a kérdésekre!

- Mit nevezünk helyesírásnak?
- Magyarázd meg a szöveg alapján, mit jelent a **helyesírási alapelv** kifejezés?
- Mely alapelvekre épül a magyar helyesírás?
- Mikor nem érvényesülhet az egyszerűsítés elve?

2. FELADAT

Alkoss két-két elemű csoportokat a következő szavakból minden lehetséges módon! Az elemek sorrendje nem számít.

tüzek	tűzben	tűzből	tűzet

Színezd ki azokat a téglalapokat, amelyekbe helyesírási szempontból azonos tulajdonságú szavak kerültek!

Mi az azonos bennük?

3. FELADAT

Fejezd be a mondatot!

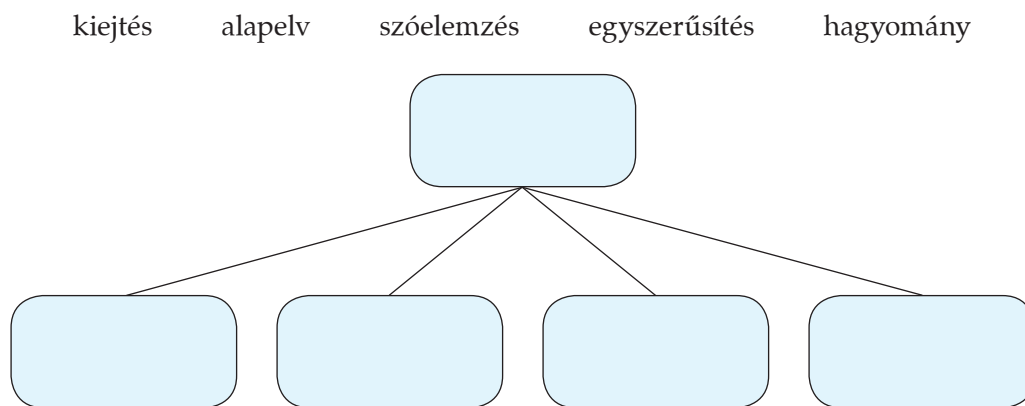
Ha a hosszú mássalhangzóra végződő tulajdonnév nem vezetéknev, akkor toldalékolásakor alkalmazhatjuk az egyszerűsítés elvét.

A *Széll* tulajdonnév toldalékolásakor nem alkalmazhatjuk az egyszerűsítés elvét, tehát

Írd le helyesen: Széll + vel =

4. FELADAT

Rendszerezd a következő fogalmakat, és írd az ábrába!

5. FELADAT

Folytasd a sort a felismert szabály szerint!

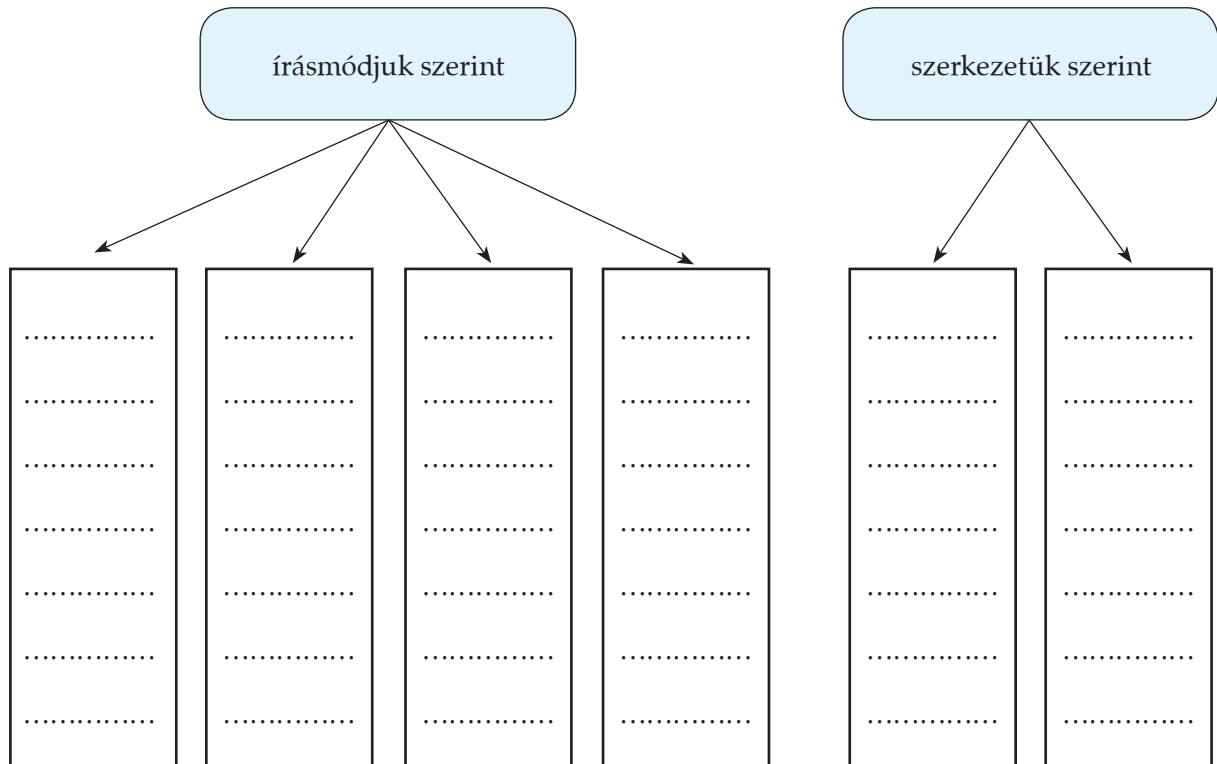
pálya, játék, selymes, selejt,

2. EGYSÉG

1. FELADAT

Csoportosítsd kétféleképpen a megadott szavakat! A halmazok nevét írd a pontsorra!

pottyán újít gólya Mihály szívfájdalom színpad azonban

2. FELADAT

Írj le minden betűkapcsolatot, amit a rejtvényből függőlegesen vagy vízszintesen kiolvashatsz.

RÁ	CZ		VÍ	Á
	V	AR	GH	A

rácZ,

czV,

Sorold fel a megoldások közül a hagyomány elve szerint írt családneveket!

.....

3. FELADAT

Olvasd el figyelmesen a következő állítást, majd egészítsd ki a mondatot!

Ha egy hosszú mássalhangzóra végződő vezetéknev toldalékolásakor három azonos mássalhangzó található, akkor nem alkalmazzuk az egyszerűsítés elve szerinti írásmódot.

Ha egy szóban három azonos mássalhangzó találkozásakor az egyszerűsítés elvét alkalmazzuk, akkor az a szó

4. FELADAT

A madarak szépségversenyt rendeztek. A héja, a papagáj és a sólyom kerültek a dobogóra, de vajon mi lehetett a sorrend?

Írj le minden lehetséges megoldást!

I.	II:	III.

3. EGYSÉG

1. FELADAT

Különleges madarakat szállítanak hazánkba egy kiállításra.
Segíts a madarak elhelyezésében!

seregély papagáj bagoly héja fürj harkály
ölyv keselyű sólyom varjú

HAJÓ

USZÁLY

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

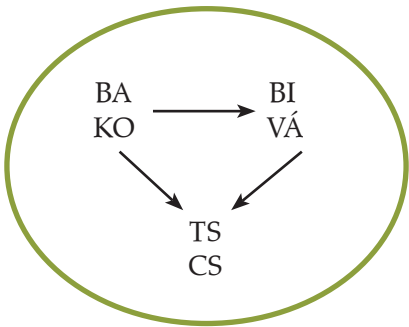
.....

.....

.....

2. FELADAT

Olvasd össze minden lehetséges módon a nyilakkal jelölt irányban a betűkapcsolatokat!

Húzd alá a felsorolásban az ismertebb családneveket! Jelöld csillaggal a régies írásmódúakat!

.....

3. FELADAT

Folytasd a mondatot!

A régies betűt tartalmazó családneveket és az ly betűs szavakat a hagyomány elve szerint írjuk.

A *Károly* szó betűt tartalmaz, tehát

4. FELADAT

Húzd át minden sorban a kakukktojást!

- a) hosszú, lépcső, azomban, annyi
- b) mindenki, mingyárt, mindenhol, mindennél
- c) látta, ette, hitte, atta

Válaszodat indokold!

Írd le helyesen a hibás szóalakokat!

4. EGYSÉG

1. FELADAT

Írd a halmazokba a helyesírási szempontból egyező szavakat, és adj nevet a halmazoknak!

Bernadett menjünk messze olykor Papp zöldség

Melyik helyesírási alapelv hiányzik?

2. FELADAT

Alkoss két vagy három betűs hangsorokat az L és Á betűk felhasználásával úgy, hogy egy hangsorban valamelyik betűt kétszer is felhasználhatod!

Színezd ki mindkét oszlopban azokat az értelmes szavakat, amelyeknek hangalakja hasonló!

Írd le röviden a jelentésüket!

3. FELADAT

Olvasd el figyelmesen a következő állítást, majd fejezd be a következtetést!

Ha egy szóban hosszú mássalhangzót ejtünk és ennek megfelelően hosszú mássalhangzóval írjuk, akkor a kiejtés elvét követjük.

A *pötyös* szóban hosszú *ty*-t ejtünk és
tehát

4. FELADAT

Gyűjts példákat a megadott minta szerint!

kovács- Kovács	pap-Papp

5. EGYSÉG

1. FELADAT

Segíteni szeretnél a testvérednek a házi feladat megoldásában, ezért betűkártyákat készítettél. A kártyák a hiányzó betűket helyettesítik.

S

SS

Ezután besoroltátok a házi feladat szavait a minta szerint. Mi volt a jó megoldás?

oko...an

fri...en

hango...an

ügye...en

la...an

hő...el

ki...ebb,

oko S an

fri SS en

.....

.....

2. FELADAT

Írj fel a megadott szavak felhasználásával minden lehetséges kéttagú összetételt darázs- és zseb- előtaggal!

darázs
zseb

pad
fészek
pénz

.....

Karikázd be azokat a valódi szavakat, amelyeket a szóelemzés elve szerint írunk!

3. FELADAT

Fejezd be a következtetést!

Ha a szóelemzés elve szerint írunk egy szót, akkor abban a szótő és a toldalék jól elkülöníthető.

A *sakkal* szóban nem különíthető el jól a szótő és a toldalék, tehát ezt a szót

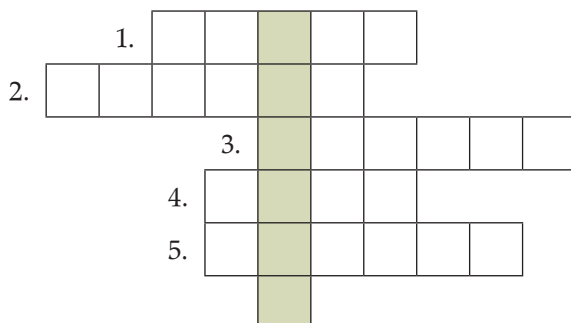
.....

4. FELADAT

Húzd át minden sorban a kakukktojtást!

1. akkor, őskor, azzal, őssel
2. Kovách, Virágh, Vargha, Kocsis
3. csekkel, makkal, sokkal, sakkal
4. lesz, tesz, vesz, visz
5. selejt, jácint, ibolya, paraj

Írd be a kakukktojtásokat a rejtvény soraiba!

Egészítsd ki a megfejtést még egy betűvel a helyesírásának megfelelően!

Nevezd meg, melyik alapelv szerint írjuk ezt a szót!

.....